

INGLIZ TILIDAGI BADIY ASARLARDA VA INTERVYULARDA SAVOL-JAVOB DIALOGIK DISKURSINING QO’LLANILISHI

Mehmonova Ozoda Ravxshan qizi

Quvasoy shahar, 1-IDUM, ingliz tili o’qituvchisi

ozoda.mekhmonova90@mail.ru ORCID ID 0009-0005-8125-7362

Annotatsiya. Maqolada hozirgi kunda tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri bo’lgan, o’zbek va ingliz tilidagi dialogik diskurs va uning o’ziga xos hususiyatlari tahlil qilingan. Maqolada ingliz tilida badiiy asarlarda va intervyularda qo’llanadigan savol-javob dialogik diskursining pragmatik va semantik masalalari o’rganilgan. Bundan tashqari ellipsis hodisasi va uning suhbat jarayonida qo’llanilishi dialog parchalari misolida ko’rib chiqilgan.

Kalit so’zlar: dialog, adresat, intervyu, replika, diskurs, ellipsis, lisoniy birliklar, pragmatic vositalar.

Savol-javob dialogik diskursini o’zida ifoda etgan muloqot turlaridan biri bu intervyudir. Badiiy adabiyotdagi dialoglardan yozuvchi muloqot sodir bo’layotgan joy, makon, ijtimoiy holat, muloqot ishtirokchilarining psixologik holati, yoshi, jinsi, mavqei va ichki kechinmalarini ta’sirli tarzda o’quvchiga yetkazib berish maqsadida foydalanilsa, ommaviy axborot vositalari orqali namoyish etiladigan intervyular kuchli ta’sir kuchiga ega real suhbatlardir. Dialogning savol-javob tarzidagi muloqot namunalarini biz davra suhbatlari, brifinglar, munozara va matbuot anjumanlarini kiritishimiz mumkin. Intervyu savol beruvchi shaxs (journalist) va o’z mulohazalarini, bilim va tajribalarini savollarga javob berish orqali ifodalayotgan shaxsdan iborat bo’lan jarayondir. Kundalik suhbatlardan farqli ravishda intervyu jarayonida beriladigan savollar aksariyat holatlarda aniq belgilab olinadi va respondentdan mana shu savollarni to’liq yoritib berish so’raladi. Real hayotdagi dialoglarda esa insonlar o’rtasidagi rollar shiddatli tarzda almashib turadi, bir inson bir vaqtning o’zida ham savol beruvchi, ham javob beruvchi vazifasini o’tashi mumkin. Intervyuning pragmatik doirasi va kommunikativ maqsadi haqida so’z yuritadigan bo’lsak, media-hodisa sifatida savol-javob orqali insonlarga ma’lumot yetkazish, ko’ngil ochish va ta’sir etish kabi funksiyalarni o’z ichiga oladi. Ingliz tilida olib borilgan bir qancha intervyu namunalari misolida journalist va respondent o’rtasidagi savol-javoblarning pragmatik maqsadini tahlil qilamiz. Mashhur

biznesmen, Ali Baba korporatsiyasining asoschisi Jek Ma dan ingliz jurnalistlari (World Economic Forum) tomonidan olingan intervyuning boshlanish nuqtasini ko’rib chiqamiz:

- *Welcome Jack Ma!*

- *Thank you!*

- *We have all become very cognizant of Jack and his story and when Alibaba went public with the largest IPO in history, we knew a lot more about him and I want to talk about his personal story....I begin with this question though Jack why are you back at Davos?*

- *It is a long break for seven years, I think my last trip here was year 2008....*

- *How big is Alibaba?*

- *We have over a hundred million buyers visiting our site shopping every day. We created 14 million jobs for China directly...*

Yuqoridagi intervyu tahliliga e’tibor qaratadigan bo’lsak, intervyuning birinchi qismida jurnalist savol berish asnosida Jek Ma va uning muvaffaqiyatlari, Ali Baba korporatsiyasining xalqaro biznes olamidagi darajasi haqida ma’lumot berib o’tdi. Lekin birinchi berilgan savol oddiy va jo’n bo’lishiga qaramasdan (*“Why are you back at Davos?” – Davosga nega qaytdingiz?*) Jek Madan faoliyati haqida batafsil ma’lumot berishni, ya’ni mana shu kungacha bosib o’tgan yo’lini tavsiflab berishni talab etdi. Bu ham jurnalistning savoldan ko’zlangan pragmatik maqsadi deya bimalol ayta olamiz. Ikkinchi savol (*How big is Alibaba? - Alibaba korporatsiyasi qanchalik darajada katta?*) ham oddiy, norasmiy tilda berilgan bo’lsa, aslida respondent tomonidan *“Alibaba korporatsiyasi haqida gapirib ber, ma’lumot ber?”* tarzida qabul qilinishni taqazo etadi. Javobda ifodalangan axborot hajmi ham shunga mos ravishda katta va aniqlikni talab etadigan bo’lishi shubhasizdir.

Ingliz tilida ham savol javob dialogik diskursi asosan so’zlashish uslubiga xosdir. Dialogni esa biz umumiy bir mavzuda so’zlashuvchi ikki yoki undan ortiqroq shaxsning suhbatida deya tushunamiz. Ko’plab vaziyatlardagi savol-javob tarzidagi dialoglarni o’rganish jarayonida javob replikalarida uzundan-uzoq jumlar uchramasligini, ya’ni fikr judayam ixcham tarzda bayon etilishini ko’rishimiz mumkin. Buning asosiy sababi dialog jarayonida so’zlardan tashqari bir qancha ekstralingvistik faktorlar (tashqi omillar) muhim ahamiyat kasb etadi. Bular jumlasiga biz situatsiya, nutq vaziyati, mimika, jest, adresat va

adresantning dialog mavzusi bo’yicha umumiy ma’umotlari, tajribalari kabi omillarni kiritishimiz mumkin. Yuqorida sanalgan faktorlar savol-javob jarayonida, gap strukturasida ma’lum bir bo’laklarning ellipsisga uchrashiga sababchi bo’ladi. **Ellipsis** (yunonchada- elleipsis –tushurilish, tushish) – nutq unsurlarining tushib qolish hodisasidir [1]. Ellipsis jonli so’zlashuv nutqi bilan birga badiiy matnlarda ham kuzatiladigan holatdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбек тили терминларининг изоҳли луғати / Ҳожиёв А. – Т.: Ўқитувчи. 2000. – 116 б.
2. Беркаш Г.В. Логико-грамматическая природа вопроса и ее реализация в вопросно-ответных структурах английской диалогической речи / Дисс. ... канд. филол. наук - Харьков, 196В. - 287 с
3. Балли Ш. Общая лингвистика. – М.: Издательство иностранной литературы, 1955. - 416 с.
4. Воронин В В. Репликативные классы негативных речевых актов в современном немецком языке // Коммуникативно-прагматические классы и типы предложений: 1992. – С. 15-24.